
RESEARCH ON THE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF THE 6-YEAR OLDS

Delyana Chuhovska

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo, Republic of Bulgaria d.chuhovska@abv.bg

Abstract: Communicative competence is a key theoretical concept in language learning, combining research into language, communication and education. The modern learning process aims to raise the cognitive culture and at the same time to contribute to the formation of important value orientations, attitudes, social skills in children through purposeful development and improvement of their communicative competence.

The pre-school language education process focuses on developing the child's communicative and speech competence. It is implemented as a unity of learning language knowledge and the mechanisms of its functioning through oral speech and the formation and development of communicative skills based on the communicative-action approach.

"The communicative and active approach to tutoring does not necessarily require "copying" natural communication, only using certain features and realities of real communication to make learning successful and effective" [1].

While analyzing existing theories and practices in pre-school education, it was found that the process of developing communicative competence was still insufficiently explored.

The lack of a diagnostic battery to establish the level of communicative competence in 6-year-olds has initiated the attempt to create one and to experiment in order to track the level of development of the communicative processes in children.

For this purpose the existing theories and models of communication were studied. As a starting point in the development of the model, the competency approach was determined, because of the possibilities of considering the unity of the child's knowledge, skills and social relations in the context of the communicative act.

As the most appropriate for the age and mental stage of development of communicative competence, the study of the following competencies was determined: linguistic competence; sociolinguistic competence; strategic competence; discourse competence; emotional competence.

The article presents a diagnostic tool for establishing the level of communicative competence development in 6-year-olds. An experiment was conducted with 148 children and based on the results a reliability analysis was performed on criteria and indicators.

The developed criteria and indicators are consistent with each of the selected competences of communicative competence.

Keywords: communicative competence; preschool age; language.

ИЗСЛЕДВАНЕ НА КОМУНИКАТИВНАТА КОМПЕТЕНТНОСТ ПРИ 6-ГОДИШНИТЕ

Деляна Чуховска

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, България d.chuhovska@abv.bg

Резюме: Комуникативната компетентност е ключово теоретично понятие в езиковото обучение, чрез което се обединяват научните изследвания в областта на езика, общуването и образованието. Съвременният процес на обучение има за цел да повиши познавателната култура и същевременно да съдейства за формирането на важни ценностни ориентации, нагласи, социални умения при децата чрез целенасочено развиване и подобряване на комуникативната им компетентност.

Образователният процес по роден език в предучилищна възраст е насочен към развитие на комуникативната и речевата компетентност на детето. Той се осъществява като единство от усвояването на знания за езика и за механизмите на неговото функциониране чрез устната реч и формирането и развитието на комуникативни умения на базата на комуникативно-дейностния подход.

„Комуникативно-дейностният подход към обучението по свързана реч не изисква винаги и задължително „да се копира“ естественото общуване, а само да се използват някои особености и закономерности на реалната комуникация, за да се направи обучението успешно и ефективно“ [1].

При анализа на съществуващите теории и практики в предучилищното образование беше установено, че процесът на развитие на комуникативната компетентност все още остава недостатъчно изследван.

Липсата на диагностична батерия за установяване нивото на комуникативна компетентност при 6-годишните, наложи необходимостта да се направи опит за създаване и експериментиране на такава с цел проследяване на нивото на развитие на комуникативните процеси при децата.

За целта бяха проучени съществуващите теории и модели на комуникация. Като за отправна точка при разработването на модела беше определен компетентностният подход, поради възможностите за разглеждане в единство на знанията, уменията и социалните отношения на детето в контекста на комуникативния акт.

Като най-целесъобразни за възрастовият и психичен етап на развитие на комуникативната компетентност, беше определено изследването на следните съставлящи я компетентности: лингвистична компетентност; социолингвистична компетентност; стратегийна компетентност; дискурсна компетентност; емоционална компетентност.

В статията е представен диагностичен инструментариум за установяване нивото на развитие на комуникативната компетентност при 6-годишните деца. Проведен е експеримент с 148 деца и въз основа на резултатите е направен анализ за надеждност по критерии и показатели.

Разработените критерии и показатели са съобразени със всяка една от избраните съставни компетентности на комуникативната компетентност.

Ключови думи: комуникативна компетентност; предучилищна възраст; реч.

СЪОТНАСЯНЕ НА КРИТЕРИИ И ПОКАЗАТЕЛИ КЪМ ДИАГНОСТИЧНИТЕ ЗАДАЧИ ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА СТЕПЕНТА НА РАЗВИТИЕ НА КОМУНИКАТИВНАТА КОМПЕТЕНТНОСТ ПРИ 6-ГОДИШНИТЕ

Критерий №1 „Развитие на диалогична форма на общуване“

Тема: „Среща между познати в неподходящо време“

Задача: Съчиняване на разговор с елементи на повествование [2].

Показател №1.1. „Продуктивност“

Съдържание на показателя: Измерва се видът и броят на изреченията.

Размерност на показателя: 3 точки – детето съставя 8 или повече изречения, като употребява сложни съчинени и сложни съставни изречения в изказа;

2 точки – детето съставя между 5 и 7 изречения, като използва сложни съчинени и сложни съставни изречения в изказа;

1 точка – детето съставя по-малко от 4 изречения, като преобладават простите по състав изречения;

0 точки – детето не умее да съставя разказ по серия от сюжетни картини.

Забележка: Работи се индивидуално с всяко дете.

Показател №1.2. „Самостоятелност“

Съдържание на показателя: Измерва се умението за самостоятелно справяне със задачата

Размерност на показателя: 3 точки – определя проблематиката на картинно представена комуникативна ситуация по дадено заглавие. Самостоятелно съставя диалог между участниците в ситуацията;

2 точки – определя проблематиката на картинно представена комуникативна ситуация по дадено заглавие с помощ. Самостоятелно съставя диалог между участниците в ситуацията;

1 точка – определя проблематиката на картинно представена комуникативна ситуация по дадено заглавие с помощ. Не умее самостоятелно да влезе в диалог;

0 точки – не може да се справи с поставената задача.

Забележка: Работи се индивидуално с всяко дете.

Показател №1.3. „Лексикално-граматическо оформяне на диалога“

Съдържание на показателя: Измерва се звуковата и смисловата страна на думата и граматически правилния строеж на изречението.

Следи се за:

- правилно съгласуване на съществителните и прилагателните имена по род и число;
- изменение на глаголите по време;
- построяване на прости изречения;
- построяване на сложни съчинени изречения със съюзите „и“, „или“, „а“, „но“ и др.;
- построяване на сложни съставни изречения със съюзите „където“, „когато“, „защото“ и др.

Размерност на показателя: 3 точки – изразява се граматически правилно, с адекватно използване на лексикалните средства; 2 точки – диалогът е без граматически грешки, допускат се лексикални неточности;

1 точка – допускат се граматически неточности, неадекватно се използват лексикалните средства; 0 точки – речта е неточна и неразбираема. Не отговаря на контекста

Забележка: Работи се индивидуално с всяко дете.

Показател №1.4. „Цялостност“

Съдържание на показателя: Следи се за смисловото единство и смисловата свързаност.

Размерност на показателя: 3 точки – диалогът съответства на ситуацията, съществува смислова връзка и последователност;

2 точки – допуска незначителни смислови грешки, неправилно възпроизвежда причинно-следствените връзки или отсъстват свързващи звена;

1 точка – допуска грешки при смисловите връзки, съществено изменение на последователността на изказването;

0 точки – речевото изразяване е неадекватно на темата на комуникативната ситуация.

Забележка: Работи се индивидуално с всяко дете.

Критерий №2 „Развитие на монологична форма на общуване“

Входно ниво

Тема: „Сънят на врабчето“

Задача: Преразказ на позната приказка

Изходно ниво

Тема: „Колко са магаретата?“

Задача: Преразказ на пропуснат момент от позната приказка

Показател №2.1. „Продуктивност“

Съдържание на показателя: Измерва се броят на изреченията в преразказа, употребата на сложни съставни и сложни съчинени изречения.

Размерност на показателя: 3 точки – детето преразказва с 8 или повече изречения, като употребява сложни съчинени и сложни съставни изречения в изказа; 2 точки – детето преразказва с между 5 и 7 изречения, като използва сложни съчинени и сложни съставни изречения в изказа; 1 точка – детето преразказва с по-малко от 4 изречения, като преобладават простите по състав изречения; 0 точки – детето не умее да преразказва познат текст.

Забележка: Текстът се чете два пъти. След първия прочит се анализира съдържанието, фиксират се основните моменти, изясняват се непознатите думи.

Показател №2.2. „Самостоятелност“

Съдържание на показателя: Измерва се степента на самостоятелност при преразказване на приказката.

Размерност на показателя: 3 точки – детето преразказва самостоятелно; 2 точки – детето преразказва с до два подпомагащи въпроса; 1 точка – детето преразказва с повече от два подпомагащи въпроса; 0 точки – детето не умее да преразказва позната приказка.

Забележка: Остава се време на детето самостоятелно да формулира преразказа. Не се прекъсва и не се критикува или коригира.

Показател №2.3. „Лексикално-граматическо оформяне на монолога“

Съдържание на показателя: Измерва се граматически правилното и адекватното използване на лексикалните средства. Използва правилно формите за единствено и множествено число на съществително нарицателно име и умалителната му форма.

Съгласува формите на съществителни и прилагателни имена по род и число.

Използва правилно в речта си глаголните времена - сегашно, минало свършено и бъдеще, като се съобразява с конкретната комуникативна ситуация.

Размерност на показателя: 3 точки – преразказва граматически правилно с адекватно използване на лексикалните средства; 2 точки – преразказът е без граматически грешки, допускат се лексикални неточности; 1 точка – допускат се граматически неточности, неадекватно се използват лексикалните средства; 0 точки – детето не умее да преразказва познат текст.

Забележка:

Показател №2.4. „Цялостност“

Съдържание на показателя: Изразява емоционално- оценъчно отношение към литературно произведение. Изразява отношението си към литературното произведение и към постъпките на героите от него. Описва според основните моменти в произведението литературни герои. Съотнася постъпките на герои от литературното произведение към собствения си опит.

Размерност на показателя: 3 точки – възпроизведени са всички основни смислови звена; 2 точки – допуска незначителни смислови грешки, неправилно възпроизвежда причинно-следствените връзки или отсъстват свързващи звена; 1 точка – допуска грешки при смисловите връзки, съществено изменение на последователността, преразказът не е завършен; 0 точки – не умее да преразказва.

Критерий №3 „Комуникативно-речеви знания и умения“

Картинни изображения от тест на Розенцвайг (модификация за предучилищна възраст) [3].

Показател №3.1. „Ориентиране в комуникативната ситуация“

Съдържание на показателя: Следи се за употреба на езикови средства подходящи за конкретната ситуация.

Размерност на показателя: 3 точки – Разбира и анализира проблема, умее да влезе в комуникативната ситуация. 2 точки – разбира проблема и умее адекватно да влезе в комуникативната ситуация. 1 точка – разбира проблема с помощ от учителя и трудно влиза в комуникативната ситуация. 0 точки – не разбира проблема и не може да влезе в комуникативната ситуация.

Забележка: Въпроси към детето: „Какво виждаш на картинката?“, „Какво се случва според теб?“

Показател №3.2. „Адекватност и цялостност на съобщението“

Съдържание на показателя: Измерва се способността за адекватна реакция в комуникативна ситуация.

Размерност на показателя: 3 точки – Използва езиковите средства според комуникативната ситуация, съобразено с участниците в нея, темата и целта. Служи си с различни по цел на изказване и по състав изречения. 2 точки – Използва адекватно езиковите средства според комуникативната ситуация, съобразено с участниците в нея. Трудно определя темата. Служи си с еднотипни по цел на изказване и по състав изречения. 1 точка – при подбора на езиковите средства не се съобразява с комуникативната ситуация. Затруднява се при определяне на темата. Употребява само прости по състав, съобщителни изречения. 0 точки – не умее да формулира съобщение.

Забележка: Въпроси към детето: „Едното дете казва.....“ „Какво му отговаря другото?“ „Как продължава разговора?“

Показател №3.3. „Комуникативно-стратегически умения“

Съдържание на показателя: Измерва се относителната самостоятелност за преодоляване на кризи при комуникация и възможността за завършване на комуникативен акт.

Размерност на показателя: 3 точки – употребява езиковите форми за учтивост според контекста и целта на изказването. Самостоятелно завършва комуникативна ситуация, като прави изводи. 2 точки – употребява езиковите форми за учтивост според контекста и целта на изказването. Завършва комуникативната ситуация и прави изводи с насочващи въпроси. 1 точка – не употребява езиковите средства за учтивост правилно и според контекста. Не умее да завърши самостоятелно комуникативната ситуация. 0 точки – отказва да се включи.

Забележка: Въпроси към детето: „Ако мислиш, че детето не е право, как ще постъпи според теб?“ „Какво ще каже?“ „Какво се случва след това?“ „Как ще озаглавиш случката?“

Критерий №4 „Комуникативни отношения“

Показател №4.1. „Инициативност“

Съдържание на показателя: Измерва се желанието на детето да встъпи в комуникативен акт.

Размерност на показателя: 3 точки – желае да встъпи в комуникативен акт, проявява активност при общуването, с лекота осъществява вербален и невербален контакт. 2 точки – желае да встъпи в комуникативен акт, проявява активност в общуването, трудно осъществява вербален и невербален контакт. 1 точка – пасивно влиза в комуникативен акт, трудно осъществява контакт. 0 точки – не желае да встъпи в комуникативен акт, проявява пасивност при комуникация с връстници.

Забележка: Детето се наблюдава по време на сюжетно-ролеви игри.

Показател №4.2. „Експресивност при общуването“

Съдържание на показателя: Измерва се умението за невербална комуникация.

Размерност на показателя: 3 точки – използва мимики, пантомимики и други невербални средства, открито емоционално поведение, интонационна изразителност. 2 точки – използва мимики, пантомимики и други невербални средства, прикрива емоционалното си състояние, интонационна изразителност. 1 точка – използва неадекватно невербални средства на комуникация, липсва интонационна изразителност, неадекватност на емоционалното състояние. 0 точки – липса на експресивност в общуването.

Забележка:

Показател №4.3. „Емпатия“

Съдържание на показателя: Измерва се умението на детето да разпознава чувствата на другите и да реагира на тях.

Размерност на показателя: 3 точки – умение да разпознава чувствата на другите и да им отговаря адекватно. Показва на другите, че ги разбира с подкрепящи думи, зрителен контакт и др. Умее да изслушва другите и да ги приема такива каквито са. 2 точки – умее да изслушва другите и да им отговаря. Показва на другите, че ги разбира с думи, но не осъществява зрителен контакт. Приема другите, но не променя своята позиция независимо от обстоятелствата. 1 точка – разпознава чувствата на другите, но не им отговаря. Влиза в контакт, но не показва разбиране. Не приема другите и държи на своята позиция. 0 точки – разпознава чувствата на другите, но не им отговаря. Избягва да влиза в контакт. Не приема позицията на другите.

Забележка: Детето се наблюдава по време на сюжетно-ролеви игри.

Показател №4.4. „Аз – идентификация“

Съдържание на показателя: Измерва се умението за отправяне на аз-послания в проблемна ситуация.

Размерност на показателя: 3 точки – разкрива какви чувства е предизвикало поведението на другия, без да го напада или да му вменява вина. 2 точки – разкрива какви чувства е предизвикало поведението на другия, но му внушава вина. 1 точка – прикрива чувствата си и вменява вина на другите. 0 точки – не встъпва в комуникативни отношения.

Забележка: Детето се поставя в проблемна ситуация, като му се показва сюжетна картина. Задачата към него е да отговори на детето, което го е наранило, като започне изказването си с „аз“. Аз се почувствах(чувство), когато ти (поведение) ,защото (последствия) и бих искал(потребност).

Показател №4.5. „Сътрудничество“

Съдържание на показателя: Измерва се нагласата на детето за групово взаимодействие.

Размерност на показателя: 3 точки – стреми се към максимално удовлетворяване както на своите, така и на чуждите интереси, показва доверие и откритост, съгласува своите стремежи и виждания и проявява готовност за компромиси. 2 точки – стреми се към максимално удовлетворяване на своите интереси, но е неотстъпчиво с другите, стреми се да съгласува своите стремежи и виждания, но не проявява готовност за компромиси. 1 точка – стреми се максимално да удовлетвори своите интереси, като игнорира чуждите, показва недоверие и липса на готовност за компромиси. 0 точки – не желае да проявява сътрудничество, не приема друга позиция, различна от собствената.

Забележка: Игра „Довърши изречението“

Когато някой ме нарани аз.....

Когато съм тъжен (тъжна).....

Когато съм щастлив.....

Когато моят приятел иска да играем, а аз не искам му казвам...

Когато искам играчката на друго дете, аз му казвам.....

Мисля, че съм прав (права) винаги когато.....

Когато сгреша.....

АНАЛИЗ ЗА НАДЕЖДНОСТ ПО КРИТЕРИИ И ПОКАЗАТЕЛИ

Класическият анализ за надеждност на проведеното изследване с 148 деца на 6-годишна възраст, се извършва чрез пресмятане коефициента Алфа на Кронбах (Cronbach's alpha) с максимална стойност 1 от оценките по показателите в съответните критерии. Така например в практиката е възприето коефициентът Алфа на Кронбах – α_{real}^{Cron} който отразява надеждността на вътрешната съгласуваност на измерванията по

отделните показатели, да се оценява по следната скала: ако $\alpha_{real}^{Cron} \geq 0.9$, надеждността е „отлична“; при

$\alpha_{real}^{Cron} \geq 0.8$ – „добра“; съответно при $\alpha_{real}^{Cron} \geq 0.7$ – „приемлива“; при $\alpha_{real}^{Cron} \geq 0.6$ е „съмнителна“; а при

$\alpha_{real}^{Cron} \geq 0.5$ е „незначителна“. Но при стойности на $\alpha_{real}^{Cron} \leq 0.5$ тя е „отрицателна“, или в изследванията се приема, че липсва изобщо надеждност на данните и методиката за тяхното получаване. С отчитане на изброените диапазони получените чрез коефициента Алфа на Кронбах стойности от оценките за надеждността на показателите, включени в дефинираните критерии, са представени в Таблица №1

Анализ за надеждност по критерии и показатели

Таблица №1

№ по ред	Критерии и показатели за оценка на състоянието на експерименталната група	Стойност на Алфата на Кронбах (Cronbach's alpha), α_{real}^{Cron}
1	Критерий №1. Развитие на диалогична форма на общуване	
2	Показател 1.1. Продуктивност	0.755735057
3	Показател 1.2. Самостоятелност	0.777446301
4	Показател 1.3. Лексикално-граматическо оформяне на диалога	0.792048930
5	Показател 1.4. Цялостност	0.749873332
6	Критерий №2. Развитие на монологична форма на общуване	
7	Показател 2.1. Продуктивност	0.789396171
8	Показател 2.2. Самостоятелност	0.721668859
9	Показател 2.3. Лексикално-граматическо оформяне на преразказа	0.797153025
10	Показател 2.4. Цялостност	0.798705121
11	Критерий №3. Комуникативно-речеви знания и умения	
12	Показател 3.1. Ориентиране в комуникативната ситуация	0.795162041
13	Показател 3.2. Адекватност и цялостност на съобщението	0.758525527
14	Показател 3.3. Комуникативни умения	0.767857143
15	Критерий №4. Комуникативни отношения	
16	Показател 4.1. Инициативност	0.782872556
17	Показател 4.2. Експресивност при общуването	0.793678161
18	Показател 4.3. Емпатия	0.712489233
19	Показател 4.4. Аз-идентификация	0.803536346
20	Показател 4.5. Сътрудничество	0.755895268
21	Средна стойност на Алфата на Кронбах от всички показатели	0.769880693

Посочените данни за надеждността на проведеното изследване, представени в Таблица №1, демонстрират, че коефициентът на вътрешна съгласуваност на данните Алфа на Кронбах, при стойност $\alpha_{real}^{Cron} \geq 0.803536346$ за показател 4.4. – „Аз-идентификация“, характеризира „добра“ вътрешна съгласуваност по този показател. Останалите стойности за оценка надеждността на данните по отделните показатели са в границите $0.721668859 \leq \alpha_{real}^{Cron} \leq 0.798705121$, което осигурява „приемлива“ категория на надеждността на данните. Общо при шестнадесетте показателя за оценка на нивото на децата се демонстрира „добра“ надеждност на получените данни чрез Алфата на Кронбах в средна стойност от $\alpha_{real}^{Cron} \geq 0.769880693$. При отчитане стойностите на надеждността на показателите, възприети като фактори, чрез Алфата на Кронбах, се вижда, че всеки един показател притежава различно относително тегло.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Ф. Даскалова. *Методика на обучението по роден език в детската градина*. София, 1991, с.65.
- [2] Д. Гълъбова, Петрова, В. и др. *Моливко. Вече мога сам*. Слово. Велико Търново, 2005, с. 8.
- [3] Д. Батоева. *Педагогическа и психологическа диагностика*. АСКОНИ-ИЗДАТ. София, 2007, с. 183-186.